

LAPS/14/2022, 6.9.2023

Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä vammaispalvelulain ja eräiden siihen liittyvien lakien voimaantulon lykkäämistä koskevaksi lainsäädännöksi

**Viite: Sosiaali- ja terveysvaliokunta perjantai 08.09.2023
klo 09.00 / HE 9/2023 vp / Lausuntopyyntö**

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esityksen keskeinen sisältö¹

Esityksessä ehdotetaan, että vammaispalvelulaki ja eräät siihen liittyvät lait siirrettäisiin tulemaan voimaan 1.10.2023 asemasta 1.1.2025.

Muutos mahdollistaisi vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamisen hallitusohjelmassa edellytetyllä tavalla ennen lakien voimaantuloa erikseen annettavalla esityksellä siten, että vammaispalvelulaki säilyisi vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Tämä turvaisi yksilöllisen tarpeen mukaiset palvelut vammaisille henkilöille ja varmistaisi hyvinvointialueiden rahoitusperiaatteen toteutumisen.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotettua uuden vammaispalvelulain voimaantulon siirtoa osittain ongelmallisena.
- Hallituksen esityksessä ei ole esitetty perusteluja sille, miksi uuden vammaispalvelulain säännökset, jotka edistävät vammaisen lapsen oikeuksia ja asemaa, eivät voisi tulla voimaan alkuperäisessä aikataulussaan 1.10.2023 alkaen.

- Hallitusohjelmaan sisältyvä kirjaus määräaikaaisesta ohjelmasta, jossa panostetaan lasten ja nuorten neuropsykologisten häiriöiden kuntoutukseen ja kuntoutuspalveluihin, on myönteinen, mutta se ei kuitenkaan korvaa kuin pieneltä osin niitä uudistuksia, joiden tarkoitus on ollut parantaa vammaisten lasten asemaa.
- Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa tehdään kattava lapsivaihtutusten arviointi.
- Lapsiasiavaltuutettu pitää yleisellä tasolla huolestuttavana, että tunnistetuista ja merkittävistäkin vaikutusarviointien puutteista tai ristiriitaisuuksista huolimatta lakiehdotukset etenevät jopa lain hyväksymiseen saakka.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotettua uuden vammaispalvelulain (675/2023) sekä siihen liittyvien muutoslakien voimaantulon siirtoa osittain ongelmallisena seuraavin perusteluin.

Pääministeri Orpon hallitusohjelman² mukaan hallitus käynnistää kiireellisesti lainvalmistelun, jonka tarkoituksena on turvata vammaisten oikeuksien toteutuminen ja palveluiden saatavuus, priorisoiden uuden vammaispalvelulain valmistelua lainvalmisteluprosessissa. Voimaantulon siirron tarkoituksena on huomioida vammaispalvelulakiin eduskuntakäsittelyn aikana tehdyt lisäykset ja muutokset (s. 33-34). Hallituksen esityksen mukaan kyse on pääasiassa siitä, että voimaantulon siirtäminen eteenpäin mahdollistaisi vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamisen eli käytännössä ikääntymisrajoituksen poistamisen vaikutusten arvioimisen ja soveltamisalan rajaamisen.

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida hallituksen esitystä lasten oikeuksien näkökulmasta, joten emme ota kantaa hallituksen esitykseen ikääntymisrajoituksen osalta. Sen sijaan huomautamme, että hallituksen esityksestä ja hallitusohjelmasta ei käy ilmi, että uuden vammaispalvelulain säädöksiä, joiden tarkoituksena on turvata vammaisen lapsen oikeutta palveluihin (muun muassa 19 § Lapsen asumisen tuki, 20 § Lapsen mielipiteen selvittäminen päätettäessä lapsen asumisen tuesta kodin ulkopuolella, 21 § Lapsen sivistykselliset oikeudet lapsen asuessa kodin ulkopuolella, 22 § 4 momentti esteettömän asumisen tuesta vuoroasumistilanteissa ja 24 § 2 momentti lyhytaikaisesta huolenpidosta koulunkäynnin yhteydessä), olisi tarkoitus muuttaa jatkovalmistelussa. Siitä huolimatta myös näiden tärkeiden uudistusten voimaantuloa siirrettäisiin eteenpäin perustelematta asiaa tarkemmin.

Lapsiasiavaltuutettu huomautti edellä mainitusta asiasta hallituksen esitysluonnoksen lausuntokierroksella, mutta hallituksen esitystä ei valitettavasti ole riittävästi täydennetty tältä osin. Hallituksen esityksessä ei edelleenkään esitetä perusteluja sille, miksi uusi vammaispalvelulaki ei voisi näiltä osin tulla voimaan alkuperäisessä aikataulussaan 1.10.2023 alkaen. Esityksessä todetaan ainoastaan (s. 9), että laista ei ole mahdollista erottaa osaa säännöksistä tulevaksi voimaan ennen uuden soveltamisalan säätämistä ja toisaalla (s. 14), että "[h]yväksytty vammaispalvelulaki on kokonaisuus, josta ei lähtökohtaisesti ole tarkoituksenmukaista erottaa toimeenpantavaksi vain osaa säännöksistä ennen kokonaisuuden ja tarkennetun soveltamisalan voimaantuloa".

Hallituksen esityksessä jää varsin vähälle huomiolle se, että nykyinen lainsäädäntö ei turvaa kaikilta osin perustuslain, YK:n vammaissopimuksen ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen asettamia vaatimuksia. Kyseiset uudet säännökset edistäisivät vammaisen lapsen oikeutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin sekä oikeutta tarvitsemiinsa palveluihin. Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea on tuoreissa Suomen valtiolle antamissaan loppupäätelmissä³ suositellut (kohta 30), että sopimusvaltio a) vahvistaa toimenpiteitä, joilla varmistetaan kaikille vammaisille lapsille osallistava opetus yleisopetuksessa, b) estää kehitysvammaisten lasten pitkäaikaisen sijoittamisen laitoksiin ja vähentää sitä asettaen etusijalle perhehoidon ja yhteisöperustaisten palvelujen järjestämisen näille lapsille, c) varmistaa vammaisten lasten oikeuden saada kaikki mielipiteidensä muodostamiseen tarvitsemansa tiedot, tulla kuulluksi ja saada asianmukaista tukea kommunikointiin kaikessa heitä koskevassa päätöksenteossa ja d) vahvistaa vammaisten lasten sosiaalisen osallistamisen ja yksilöllisen kehityksen tukemista. Uuden vammaispalvelulain edellä mainitut säännökset vahvistaisivat osaltaan vammaisen lapsen oikeuksia ja asemaa suositusten mukaisesti.

Hallitusohjelmaan sisältyvä kirjaus syksyllä 2023 aloitettavasta määräaikaisesta ohjelmasta, jossa panostetaan lasten ja nuorten neuropsykologisten häiriöiden kuntoutukseen ja kuntoutuspalveluihin Kelan harkinnanvaraisen kuntoutuksen kautta, on myönteinen. Hallituksen esityksen mukaan (s. 9) se osaltaan korvaa lapsia koskevien säännösten voimaantulon lykkääntymisestä aiheutuvia vaikutuksia. Jossain määrin tämä voi pitää paikkansa. Arviointia ei tosiaasiallisesti kuitenkaan ole hallituksen esityksen perusteella mahdollista tehdä. Joka tapauksessa on selvää, että kyseinen ohjelma ei korvaa kuin pieneltä osin niitä uudistuksia, joiden tarkoitus on parantaa vammaisten lasten asemaa ja jotka nyt jäisivät odottamaan uuden vammaispalvelulain voimaantuloa 1.1.2025.

Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että jatkovalmistelussa tulee arvioida lapsiin kohdistuvia vaikutuksia kattavasti. Hallituksen esityksen mukaan (kohta 3 Tavoitteet) uuden vammaispalvelulain voimaantulon siirtämisellä varataan aikaa vaikutusten arvioinnille, jota on tarkoitus tehdä yhteistyössä tarvittavien asiantuntijoiden ja sidosryhmien kanssa. Kohdassa korostetaan muutosten perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia sekä hyvinvointialueiden talouteen kohdistuvien vaikutusten arviointia. On myönteistä, että tulevassa valmistelussa kiinnitetään huomioita perus- ja ihmisoikeusvaikutuksiin. Lapsiasiavaltuutettu huomautti jo eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle uuden vammaispalvelulain hallituksen esityksestä (HE 191/2022 vp) antamassaan lausunnossa lapsivaikutusten arvioinnin puutteista.⁴ Vaarana on, että lapsivaikutuksiin ei edelleenkään kiinnitetä riittävästi huomioita, kun jatkovalmistelussa mitä todennäköisemmin päähuomio on ikääntymisrajausta koskevan sääntelyn vaikutuksissa.

Lopuksi toteamme, että yleisellä tasolla on huolestuttavaa, että tunnistetuista ja merkittävis-
tän vaikutusarviointien puutteista tai ristiriitaisuuksista huolimatta lakiehdotukset etene-
vät jopa lain hyväksymiseen saakka. Tällöin voidaan joutua nyt käsillä olevaan tilanteeseen,
jossa jo ennen lain voimaantuloa katsotaan tarpeelliseksi tehdä uuteen lakiin muutoksia ja
siirtää sen voimaantuloa. Nyt lausuttavana olevan hallituksen esityksen osalta käsitys siitä,
että siirtopäätöksen ja sen vaihtoehtojen toteutustapojen tai siirtämättä jättämisen vaiku-
tuksia ei myöskään ole huolellisesti arvioitu ennen päätöksen tekoa, vahvistuu entisestään.
Nämä kaikki ovat omiaan heikentämään lainvalmisteluprosessin luotettavuutta ja uskotta-
vuutta.

Jyväskylässä 6.9.2023

Elina Pekkarinen
lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
lakimies

¹ HE 9/2023 vp, Esityksen pääasiallinen sisältö.

² Vahva ja välittävä Suomi. Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 16.6.2023. Verkossa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>

³ Loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennessä ja kuudennesta raportista, CRC/C/FIN/CO/5-6, verkossa (epävirallinen suomennos) https://um.fi/documents/35732/0/CRC_C_FIN_CO_5-6_fi+%281%29.pdf/f8e9c156-5172-0834-d6c7-201066cbc9f2?t=1691047057189

⁴ Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi 11.11.2022. Verkossa https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stv_he1912022vp